

*„EU FUI FĂCĂTORIU DE PACE, CA MIELU CU LUPU”:
EVALUAREA DIN PERSPECTIVA AUTORULUI
ÎN „CRONICA BANATULUI” DE NICOLAE STOICA DE HAȚEG*

Raluca Levonian *

Introducere

Evaluarea reprezintă un fenomen discursiv care a atras atenția lingviștilor relativ recent. Complexitatea sa justifică tendința actuală de a depăși metodele de cercetare cantitative, constând în identificarea elementelor lexicale sau gramaticale cu funcție evaluativă într-un text și în inventarierea ocurențelor acestora. Studiul evaluării discursive necesită, mai degrabă, utilizarea unor metode calitative și o abordare interdisciplinară, care să facă apel la discipline precum antropologia culturală, sociologia sau psihologia, pe lângă analiza discursului (Englebretson 2007). În prezent, numeroase cercetări în acest domeniu au la bază corpusuri contemporane, alcătuite din texte nonliterare. Acest studiu își propune să identifice expresii ale evaluării într-un text în limba română, din prima jumătate a secolului al XIX-lea, scris de preotul Nicolae Stoica. Cadrul teoretic este dat de parametrii evaluativi identificați de Thompson și Hunston (2001), articolul urmărind posibilitatea aplicării acestora în studiul textelor cu caracter literar și istoriografic, cum este cazul cronicilor.

Evaluarea în discurs

Într-un studiu de pionierat, Biber și Finegan (1989) propun o definiție a evaluării discursive drept modul în care se exprimă, la nivel lexical și gramatical, atitudinile, sentimentele, judecățile și convingerile autorului. Deși autorii semnaleză complexitatea fenomenului, evaluarea tinde să fie astfel concepută la nivel strict lingvistic. O serie de cercetări ulterioare subliniază însă necesitatea examinării evaluării nu punctual, identificând și izolând anumite elemente lexicale, ci prin raportarea la co-text și la context. Semnale ale atitudinii autorului pot fi dispersate pe parcursul întregului text și pot îndeplini o funcție importantă la nivelul organizării discursive (Hunston 2001). De asemenea, orice act evaluativ realizat de un autor reflectă, mai mult sau mai puțin vizibil, sistemul de valori și de credințe al unei comunități (Englebretson 2007: 6; Du Bois 2007).

* Universitatea din București.

Sintetizând cercetările anterioare, Thompson și Hunston identifică trei funcții principale ale evaluării în discurs. În primul rând, evaluarea reprezintă exprimarea unei opinii sau a unei judecăți de valoare. Datorită raportării la sistemul de valori al societății sau al grupului din care face parte emițătorul, evaluarea va avea întotdeauna o dimensiune ideologică: „Deoarece ideologiile sunt, în esența lor, seturi de valori – ce este considerat bine sau rău, ce ar trebui sau nu ar trebui să se întâmple, ce este adevăr sau minciună – evaluarea este un concept lingvistic fundamental în studiul acestora” (Thompson, Hunston 2001: 8). Acesta este și motivul pentru care cei doi autori preferă să utilizeze termenul „evaluare” (*evaluation*) în loc de „perspectivă” (*stance*): primul termen este considerat mai expresiv datorită legăturii etimologice cu termenul „valoare” (*value*). Procesul de evaluare constă, în esență, în atribuirea de valori entităților sau propozițiilor supuse judecății. Cea de-a doua funcție a evaluării este de a contribui la construirea și la menținerea raportului dintre autor și cititor; spre exemplu, inserarea unor structuri evaluative într-un text poate contribui la încercarea autorului de a ghida interpretarea cititorului într-o anumită direcție, de a-l convinge sau chiar de a-l manipula pe acesta. Dimensiunea relațională a evaluării are ca scop, de cele mai multe ori, construirea solidarității dintre autor și cititori (Martin, White 2005). În ultimul rând, evaluarea îndeplinește și un rol discursiv, deoarece tinde să se producă în punctele-cheie ale discursului, oferind indicii cu privire la informații anterioare sau ulterioare.

În acest studiu va fi adoptată definiția propusă de Thompson și Hunston (2001: 5), conform căreia evaluarea discursivă reprezintă exprimarea atitudinii, a opiniei sau a perspectivei emițătorului față de referent. Pornind de la această definiție și având în vedere toate nivelurile textuale, cei doi autori identifică patru parametri principali în funcție de care emițătorii tind să realizeze evaluări. Cel mai important parametru este cel pozitiv – negativ, considerat a fi principalul criteriu în realizarea evaluărilor lingvistice. O astfel de evaluare este condiționată de sistemul de valori aflat la baza textului și, deși nu întotdeauna explicite, referirile la acest criteriu nu pot lipsi dintr-un text (Thompson, Hunston 2001: 23). Parametrul certitudinii se referă la siguranța autorului cu privire la valoarea de adevăr a fiecărei informații furnizate în text. Parametrul așteptărilor, constituit prin prisma așteptărilor cititorului, se poate aplica atât discursului în sine, cât și informațiilor oferite în cadrul discursului. În cele din urmă, parametrul importanței implică aprecierea unei informații, a unui fragment discursiv sau chiar a discursului în ansamblu ca fiind sau nu relevantă în context.

Autorul și opera sa

Fiu de preot ortodox, Nicolae Stoica (1751–1833) a beneficiat de o instrucție temeinică, fiind bun cunoscător al limbilor germană și sârbă, pe lângă latină. Pregătirea sa i-a permis să parcurgă treptele rangurilor preoțești, de la cea de diacon și învățător în satul Cornea din Caraș-Severin, la cea de preot și, ulterior, de

protopop al Mehădiei. Mai bine de trei decenii, el a îndeplinit și funcția de director al școlilor ortodoxe românești din Banat. Preotul Stoica a fost, de asemenea, un martor direct al evenimentelor militare din regiunea Banatului, însoțind trupele militare imperiale în calitate de secretar și de interpret, între anii 1770 și 1791 (Mioc 1981; Păcurariu 1996).

Din întreaga sa activitate, se observă credința profundă a preotului Stoica în funcția educativă a lecturii și a istoriografiei. *Cronica Banatului* este cea mai amplă și, probabil, cea mai cunoscută lucrare istoriografică a lui Nicolae Stoica. Pe lângă aceasta, preotul a mai realizat o *Scurtă cronică a războiului din 1788–1791 și Mehădier Chronik* (tradusă drept *Cronica Mehădiei și a Băilor Herculanene*). *Cronica Banatului* a fost redactată între anii 1826–1827, în două variante, cea de-a doua fiind și cea mai detaliată (Mioc 1981: 21). Lucrarea are o structură ternară, primele două părți tratând perioada antică și pe cea medievală, în timp ce secțiunea a treia, cea mai extinsă, cuprinde evenimente petrecute între anii 1716 și 1825. Informațiile furnizate în primele secțiuni sunt mai laconice și bazate mai ales pe datele oferite de surse scrise, printre acestea numărându-se și istorii universale, apărute la sfârșitul secolului al XVIII-lea, precum *Istorija raznih slavjanskih narodov, naipače Bolgari, Horvatovă i Serbovă* de Iovan Raic și *Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des Temeswarer Banats* de Francesco Grisellini. În ultima parte, relatarea devine mai vie și mai captivantă, mai ales atunci când cronicarul narează evenimente la care a participat direct.

Identitatea etnică a românilor din Banat este concepută ca având o dimensiune religioasă, dată de menținerea credinței ortodoxe, și una istorică, autorul făcând adeseori referiri, pe parcursul cronicii, la procesul etnogenezei, la campaniile purtate de romani pe teritoriul Daciei și la vestigiile arheologice păstrate. În viziunea lui Nicolae Stoica, trecutul lasă urme în prezent, urme care trebuie să fie cunoscute, respectate și conservate. Rolul cronicarului este, prin urmare, de a reactiva astfel de amintiri, de a reface legătura dintre prezent și trecut, de a oferi exemple și învățături contemporanilor săi. Nicolae Stoica se numără, astfel, printre cărturarii care, deși „de condiție modestă”, au deținut un important rol în procesul de luminare a maselor: „Această cărturărimă, clericală sau laică, a asigurat nu doar continuitatea culturii, ci și un anume sens «mai democratic» al acesteia” (Lemny 1990: 26). O opinie similară este formulată de Victor Neumann (2006: 214), care subliniază contribuția unor clerici ortodocși din Banat, precum Maxim Manuilovici, episcop de Vârșeț, și Nicolae Stoica, în calitate de protopresbiter de Mehădia, la răspândirea culturii în lumea rurală.

Parametrul pozitiv – negativ

Evaluarea în funcție de acest parametru se realizează, cel mai frecvent, prin intermediul lexicului selectat de către un autor. În *Cronica Banatului*, termenii prototipici sunt adjectivele „bun”, „rău” și adverbele „bine” și „rău”. În cazul portretelor, poziția termenilor evaluativi variază, aceștia putând fi plasați fie la

începutul secvenței descriptive, fie la final; în ambele situații, astfel de termeni au rolul unor epitete care cumulează esența descrierii:

(1) „La episcopu Vidac veni secretar învățat, rumân, fecior de protopop din Sibii, Ilia Popovici, iar cu 6 limbi; ca și pre acesta îl luă Cetatea sindicus la ștathauz; *bun om*” (p. 194–195).

(2) „Crestnicul Nicola, de la zidirea bisericii în Cetate, el rumân, *bine* au păzit-o; 36 de ani crâznic, iarna, vara, în sobița din turn durmea și să scula, cetea cărți” (p. 195).

(3) „Că au fost el *bun*, rus, teolog învățat, însă fără răbdare, ...” (p. 194).

(4) „...supt protopopu Sebeșului, Gheorghie Ilinescu, *cel rău*, ce bătea popii. Acela stăpânea și pre protopopul Logojului; încă și alți protopopi de el să temea (...)” (p. 192).

Exemplele de mai sus arată că, în cadrul cronicii, evaluarea personajelor în funcție de parametrul pozitiv – negativ nu apare izolat, ci încadrată într-un context mai amplu, de obicei alături de verbe de acțiune. Autorul urmărește obiectivitatea, încercând să nu se limiteze la etichete nesuținute de detalii; ca urmare, pe lângă descrierea de trăsături, sunt introduse și acțiuni considerate reprezentative pentru personajul respectiv. Referirile la instruirea persoanelor portretizate sunt recurente, fără a constitui, totuși, criteriul suprem în evaluarea de ansamblu a acestora. Spirit lucid, Nicolae Stoica se ghidează în general după detalii concrete în judecățile de valoare și nu ezită să critice comportamentul unor prelați ortodocși, atunci când consideră că aceștia se îndepărtează de la codul moral al milei și al iubirii față de aproape.

O doză de subiectivism intervine, însă, atunci când este vorba de aprecierea unor grupuri sau colectivități, în sfera militară. În general, atitudinea cronicarului este de susținere a armatei austro-ungare, în serviciul căreia a activat; ca urmare, judecarea negativă a unei acțiuni îndreptate împotriva trupelor imperiale nu poate surprinde:

(5) „*Urâta* faptă a rumânilor, seimeni turcești de la Logoj pân la Slatină, cărașoveâni, (bârzoaveâni), pogoniceâni, (bistreâni), cu teregoveâni, ce-au ajutat turcilor în a. 1738 de-a astupa drumul Cheâii Teregovii, ca oastea împărătească în Mehadia să să închidă!” (p. 184).

Acesta este unul dintre rarele cazuri în care informația este evaluată chiar înainte de a fi introdusă în text, prin utilizarea adjectivului evaluativ în poziție inițială în cadrul enunțului exclamativ. Exemplul constituie o raritate și datorită faptului că judecăți negative nu sunt exprimate, de obicei, la adresa românilor bănățeni. Mai frecvent sunt prezentate pe larg și evaluate acțiunile armatei otomane. Un termen recurent este substantivul „reăle”, la plural, utilizat pentru evaluarea faptelor soldaților din timpul războaielor dintre Imperiul Austro-Ungar și cel Otoman, mai ales atunci când este vorba despre turci. În exemplul următor, evaluarea este plasată la capătul unei secvențe descriptive și funcționează drept o concluzie la toate acțiunile enumerate anterior:

(6) „Iară alți turci, (...) acolo alergasă, case, sălașe năpustite ardea, oameni tăia, *reăle făcea*” (p. 176).

Stilul cronicarului dobândește expresivitate atunci când sunt înfățișate suferințele locuitorilor din regiune, provocate de continuarea conflictelor militare dintre armata austro-ungară și cea otomană. Evaluările negative se manifestă în secvențe mai ample, în care predomină enunțurile exclamative, sporind intensitatea descrierii:

(7) „*Ce fapte tirănești în gloate au făcut! Foc și sabie au pus, tot fără de vește lovind! Câți pușcați, tăiați fugind!*” (p. 176).

(8) „*Satele cu familiile, când în vârul munților, turcii după ei! Tae pușcații, iau capete în saci, prind vii, leagă, duc sacii cu capetele jos. De să ascund oameni, mueri cu copii într-adâncul văilor cu apă, acolo turcii cu câni răi, lătrători îi află. Iară fuga! [...] Din Mehadia 900 de suflete tăiate, robite s-au pierdut, dar din alte sate?!*” (p. 251).

În concordanță cu sistemul de valori al autorului, pozitiv este ceea ce contribuie la salvarea vieții umane în general, în timp ce actele de agresiune considerate inutile sunt explicit condamnate. Nicolae Stoica arată o oarecare înțelegere față de actele de violență săvârșite pe câmpul de luptă, însă adoptă o atitudine mult mai tranșantă și clar moralizatoare față de agresiunile comise de soldați împotriva civililor și a prizonierilor de război sau față de tâlhăriile comise de haiduci. Atunci când relatează evenimente care încalcă aceste principii morale, participarea autorului este marcată în diferite moduri: prin acumularea de epitețe cu sens negativ, în exemplul (8) sau printr-o adresare directă către cititor, asumând comunitatea de opinii, în exemplul (9). Nicolae Stoica susține astfel un cod etic bazat pe respectul pentru viața umană:

(9) „*Dintră care mulțime năroadă, turbată, acum la 49 de ani trecuți, puțini vii vor mai fi*” (p. 218).

(10) „*Neștiind când l-au tăiat, de bătăile ei, acu îl află mort, capu încolo. Strigă afară; întră oamenii, slujnica cu fata mică. Iată ce lucra hoții! Apoi, creștini?*” (p.226)

Nu întotdeauna, însă, evaluarea persoanelor și a situațiilor se realizează direct. O trăsătură distinctivă a stilului cronicarului Nicolae Stoica o constituie simțul umorului. Așa cum reiese din operă, viața povestitorului și a familiei sale nu a fost una ușoară și sunt notate, cu discreție, dificultățile cu care s-a confruntat părintele său ca preot ortodox, dar și Nicolae Stoica însuși, obligat să-și părăsească familia și să însoțească trupele imperiale pe front. Cu toată trecerea timpului, povestitorul rememorează o serie de detalii și de întâmplări, unele aparent minore, dar cu semnificație personală. În redarea unor întâmplări în care a fost direct implicat, Nicolae Stoica recurge la umor și ironie. Exemplul următor face parte din relatarea unei întâmplări de tinerețe, din perioada în care Stoica se afla în serviciul mitropolitului Vidac:

(11) „*Și 13 bâte bunișoare și eu și locaii, așa, în loc de frustuc, le luarăm. Aceasta fu satisfacția secretarului că, mânios, caii la hinteu i-au fost prins, acas a să duce, pentru filigene. Eu fui făcătoriu de pace, ca mielul cu lupul*” (p. 212).

Fragmentul funcționează drept evaluare finală în micronarațiune, cuprinzând morala întâmplării. Paragraful nu conține nicio referire explicită la superiorul său

ierarhic, atenția fiind focalizată asupra lui Nicolae Stoica, personaj-narator. Ironia nu are o funcție depreciativă la adresa sa, ci de a obține simpatia cititorilor și de a contribui la construirea unei imagini coerente a naratorului: acesta se prezintă astfel drept o persoană cu bune intenții, adeseori victimă nevinovată a împrejurărilor.

Parametrul certitudinii

Reprezentarea acestui parametru evaluativ în cadrul unui text anume depinde de genul căruia îi aparține textul (Thompson, Hunston 2001: 24). În cazul acelor genuri care au drept obiectiv principal informarea cititorului, funcția centrală a evaluării este de a stabili gradul de certitudine care i se poate atribui fiecărei afirmații. Valoarea de adevăr a afirmațiilor făcute reprezintă o preocupare centrală și pentru cronicarul Nicolae Stoica, evaluarea certitudinii realizându-se la două niveluri, unul strict referențial și un altul, intertextual.

Din perspectivă referențială, se observă efortul constant al autorului de a demonstra adevărul informațiilor furnizate în opera sa. Discursul cronicarului înglobează două planuri temporale, cel trecut, al evenimentelor înregistrate pas cu pas și cel al prezentului contemporan autorului, aflat spre sfârșitul vieții și care privește retrospectiv desfășurarea evenimentelor. Certitudinea informațiilor din planul trecutului este susținută, nu de puține ori, de conexiunile stabilite cu prezentul contemporan autorului și, se presupune, și unora dintre cititorii săi.

Nicolae Stoica își argumentează discursul cu referiri la diferite surse documentare, cum ar fi vestigiile arheologice sau inscripțiile. Evenimentele din perioada contemporană sau apropiată de cea contemporană vieții sale sunt înfățișate fără trimiteri la alte cronici, autorul preferând să își construiască discursul pe baza unor informații obiective, așa cum sunt cele furnizate de vestigiile arheologice, a căror certitudine îi apare drept incontestabilă:

(12) „însă iară chiar să vede dintr-o tablă de marmor la Logoju, din an.1726, cum că oricare Ioan Rațdam de Mehadia, rumân, domn Logojuului, Lipovii și Caransebeșului au fost (...)” (p. 170).

(13) „În Mehadia, fortul tare (...) Cheăia <țării> Banatului numită; careă, spartă, și acum d'n jos de caserne să veăde” (p. 175).

O altă sursă este reprezentată de informațiile obținute de autor de la martori oculari ai evenimentelor. Inserarea unor astfel de voci în cuprinsul cronicii indică importanța acordată experienței de viață, memoriei individuale și celei colective. Atestarea afirmațiilor se face, de obicei, la finalul unei secvențe narative, prin indicarea sursei sau prin recursul la generalizări, care devin, în acest caz, expresii ale solidarității (Scheibman 2007: 113–114). Evaluarea certitudinii afirmațiilor respective nu îi mai revine, în acest caz, exclusiv autorului, ci este rezultatul unui proces de colaborare discursivă.

(13) „De careă înaltă călătorie mie în Mehadie și în Corni moși bătrâni că așa au fost me-au povestit” (p. 179).

(14) „Moșu Ion Nămăilă din Corni, ce-au fost săiman, de acea groaznică batae povestea” (p. 181).

(15) „(...) Acest Mihai Jurgea 50 de familii n-au lăsat a să papistăși. Aceasta știu toți slătinarii” (p. 188).

Din perspectivă intertextuală, certitudinea este evaluată adeseori cu privire la alte puncte de vedere, pe care autorul nu ezită să le susțină sau să le contrazică, după caz. Atunci când consideră că afirmațiile sunt reale, Nicolae Stoica notează acest lucru în cronică, chiar dacă este vorba de o laudă adresată unui conducător otoman, așadar reprezentant al armatei inamice:

(16) „Marele herțog Franți la această acție sau batalie de la început până în capăt de fațe au fost, *macar că unii zic* că nainte au fost plecat, fiind prins de friguri. *Și adevărat că din răceală reă le-au avut*” (p. 179).

(17) „Acesta (Murtaza pașa – n.m.) au slobozit ca săteanii, nu numai oamenii, ce și femeile lor, cu oaă, lapte, cași au găini de vânzare în lagher să vină, fără de frică și fără de grijă. *Și adevărat că tare distiplin ținea*” (p. 181).

(18) „De care *unii ar fi și zis* că lui turcii 6 lubenițe pline de galbini mită i-ar fi adus, *ci n-au fost adevărat*” (p. 175).

Eforturile autorului de păstrare a obiectivității sale sunt vizibile și în relatarea evenimentelor care îl afectează direct, din perspectiva certitudinii. Așa se întâmplă, de exemplu, atunci când relatează o întâmplare tragică, în care o bandă de tâlhari i-a torturat sora și i-a asasinat cumnatul. Secvența narativă este inserată imediat după o altă relatare, cea în care Nicolae Stoica reușește să aducă pe calea cea bună un grup de tâlhari, nu însă și pe căpeteniile acestora. Conexiunea între cele două întâmplări este realizată prin intermediul modalului „poate”; preocupat de adevăr, autorul se abține de la formularea acuzațiilor, menținând ideea vinovăției celor doi tâlhari cunoscuți de el la nivelul posibilității, nu al certitudinii:

(19) „*Poate fi* că și acești harambași cu el, și alții, în luna septembrie în Mehadia au intrat, seara, când vin năimitorii de la lucru” (225).

Deși certitudinea este un deziderat al scrierilor istoriografice, un nivel ridicat și constant al certitudinii asumate de cronicar ar fi nu doar monoton, ci de-a dreptul imposibil de menținut. Un grad ridicat de incertitudine este păstrat, pe alocuri, și în prezentarea desfășurării evenimentelor. În general, Nicolae Stoica încearcă să limiteze furnizarea de informații la ceea ce cunosc personajele implicate la momentul respectiv, reușind să creeze astfel impresia de veridicitate și să păstreze tensiunea, prin implicarea cititorului:

(20) „Și viind veăstea că turcii lagheru, corturi și alte efecte le-au lăsat și s-au dus, *dar încâtro nu să știe*, marele herțog zisă ca garnizonul din șanț și din fort să se predea; (...). În 9 sau în 10, *să auzi că* turcii de la Orșava s-au dus, lagher, corturi, bucate, munițion, artilerie îndărăt au lăsat (...)” (178).

În cazul *Cronicii Banatului*, ca de altfel în cazul textelor literare, există nu puține pasaje în care incertitudinea este căutată, reprezintă un efect stilistic pentru a întreține tensiunea. În astfel de situații, incertitudinea tinde să fie marcată prin utilizarea întrebării retorice „Ce-o să fie?”, evaluarea certitudinii îmbinându-se cu

cea a normalității. În exemplul următor, la construirea tensiunii contribuie mai multe semnale evaluative: referirea la superstiții ca evaluare negativă a unui incident („semn rău”), reluată în enunțul următor prin sintagma cu rol generalizator „altele muerești”, sinonimele utilizate cu sensul de „plânsete” și insistența asupra duratei temporale.

(21) „Cu noi și alții plângea. Eșind ei din Mehadia, s-au rupt o roată; semn rău! Dar și altele muerești s-au vorbit. Cântecel, vaitecele străinei, mumâni-mea, zece zile, cu zi, cu noapte, într-una. *Ce să fie?*” (192).

Parametrul importanței

Marcarea explicită a semnificației unor secvențe textuale nu este un procedeu foarte frecvent în *Cronica Banatului*. Povestitorul trece fluent de la o întâmplare la alta, fără divagații și fără a insista prea mult în descifrarea semnificației unor evenimente. Pe alocuri, importanța unor pasaje este reliefată prin utilizarea unor termeni precum verbul „a se pomeni” sau substantivul „pomenire”; conform acestei perspective, ceea ce este important merită să fie înscris în memoria colectivă:

(22) „*Spre pomenire* sunt cuvintele cu care Carl VI pre prințul Eughen l-au petrecut la oaste: «Prințul meu, îi zise, iată îți dau un ghegeneral mai mare, de la care sfat să ceri (...)» Cu care împăratul îi puse o cruce toată briliantită în mână și pre postamânt, scămnașu ei din jos, așa inscripție era: «Isus Hristos ghegeneralisimus, nu zăuitareți»” (p. 167).

Interjecția „iată” cu valoare discursivă reprezintă un procedeu mai comun de introducere a unor secvențe narrative în cadrul cronicii:

(23) „Militarii nostri începură a coborî pre drum, ci *iată* turcii călăreți îi întâlnesc și încep a să pocăi” (p. 270).

(24) „După câteva atache de-a lor, *iată* un țug de husari cu un ofițir de cătră morminți, pre stânga încet în pași, cătră turci nainte pășia” (p. 273).

Actul scrierii unei cronici constituie, în sine, o expresie a importanței pe care autorul o acordă trecutului unei comunități. Felul în care autorul își organizează textul, atenția acordată anumitor întâmplări în detrimentul altora arată ce consideră cronicarul ca fiind important; relatarea evenimentelor implică întotdeauna un proces de selecție și o ierarhizare a acestora în funcție de relevanța atribuită lor.

Nicolae Stoica pomenește rar și în treacăt de situația politică din Principatele Române; punctul de interes al operei sale îl constituie istoria Banatului și, la un nivel mai general, cea a Ardealului. Sunt mai frecvente referirile la politica dusă de Imperiile Habsburgic și Otoman. Opera sa nu este o „cronică de curte”, deși preotul Stoica a lucrat pe lângă importanți clerici și înalți ofițeri în armata imperială. Textul reprezintă, mai degrabă, o relatare a istoriei din perspectiva omului din popor și pe înțelesul acestuia, o relatare în care evenimentele punctând „marea istorie” se împletesc cu cele ale vieții private, ale istoriei personale. În cea de-a

treia parte a cronicii, autorul acordă importanță evenimentelor la care a asistat sau pe care le cunoaște din povestirile țăranilor. Pe lângă evoluția familiei Stoica, un loc central îl ocupă descrierea amănunțită a luptelor la care Nicolae Stoica a participat, ca preot militar. În fundal, cititorul descoperă și informații despre viața sătenilor din regiunea Banatului, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, și despre încercările românilor ortodocși din Ardeal de a-și păstra credința, de a rezista încercărilor de convertire a lor la catolicism.

Parametrul normalității

Evaluarea în funcție de parametrul așteptărilor poate funcționa în dublu sens: la nivelul conținutului, informațiile furnizate pe parcursul unui text pot corespunde sau nu așteptărilor; la nivelul formal, organizarea discursului poate fi sau nu „evidentă” (Thompson, Hunston 2001: 23).

În cea de-a treia parte a cronicii sale, Nicolae Stoica își pune în valoare talentul de povestitor, încercând să evite relatarea seacă și să creeze suspansul. De câte ori are ocazia, el notează anecdote sau întâmplări care par a încălca tiparele obișnuite. O astfel de micronarațiune este cea care dezvăluie istoria convertirii lui Petru Vancea, căpitan de tâlhari. Micronarațiunea debutează cu o evaluare anticipativă și metadiscursivă, care atrage atenția asupra povestirii care urmează („o întâmplare de mirare”). Tensiunea este creată prin intermediul sintagmei „fără de veaște” și prin descrierea înfățișării și a ocupației tâlharilor. Scenariul așteptat de cititori este contrazis, în cele din urmă, însă povestitorul întârzie, pe cât posibil, rezolvarea, comentând comportamentul ducelui austriac („mare slobozenie cu îndrăzneală avu”):

(25) „El cu frate-său, prințu și cu alții de-ai săi, eșind ceva în sus în hurc, la vânat, o întâmplare de mirare avu, că întrând în pădurea deasă au rătăcit, neștiind încâtro. Și iată aci, fără de veaște, o ceată de oameni armați, rumâni, de turci trimiși, turceăște înbrăcați, carii tâlhărea și ucidea, al căror povățuitoriu acu înaintea marelui herțog în genunchi, la picioare, îi căzu, pardon, milă cerând; și-i zisă că-l scoate la drum. (...) Aicea Franț mare slobozenie cu îndrăzneală avu, într-un harambașă de lotri a să încreăde, carii pre el norocos la armee l-au adus; și-i dăru simbrie căpitănească pe un an, numindu-l căpitan a fi de plăiași (...)” (p. 177).

Printre întâmplările care contrazic așteptările se numără și cele în care preotul Stoica reușește să salveze oameni aflați în pragul morții. Evaluarea este realizată, în astfel de cazuri, indirect, prin referirea la reacțiile celor din jur:

(26) „Abea îl deșteptai și ochii deșchisă. (...) Eu trimiși preoteasa la oberșteru după zupă. (...) zupă dându-i, și ei alergară: ce-i și cum fu aceasta, în jumătate de ceas? Eu spuși și toți să mirară și cu el vorbiră și să răsără de așa leac. Și pre încet s-au sănătoșit” (p. 265).

Evaluarea în funcție de parametrii importanței și ai normalității este mai dificil de distins în textul cronicii, din cauza rarității semnalelor lexicale și discursive

directe. Predosloviea Cronicii Banatului reprezintă, însă, o secțiune textuală semnificativă pentru înțelegerea modului în care autorul apreciază relevanța întâmplărilor relatate. Într-o scurtă trecere în revistă a vieții sale, Nicolae Stoica selectează acțiunile sale pe care le consideră cele mai importante și cu care se mândrește, așa cum sunt situațiile în care a salvat diverși oameni de la moarte și mila arătată față de prizonierii de război, indiferent de naționalitate.

Concluzii

Cei patru parametri principali ai evaluării discursive constituie un instrument util în analiza textelor de dimensiuni întinse, chiar și pentru un discurs care îmbină istoriografia cu literatura. Parametrul pozitiv – negativ este cel mai bine reprezentat în cronică, însă, din limite de spațiu, analiza s-a oprit asupra modului în care autorul evaluează persoanele și realizează portretele acestora. Există și situații, cum este cazul evaluării indirecte, ironice sau/și comice, în care criteriile analitice utilizate se dovedesc a fi foarte generale, fiind necesară identificarea de subcategorii pentru parametrii evaluativi.

BIBLIOGRAFIE

- Biber, Douglas, Finegan, Edward, 1989: *Styles of stance in English: Lexical and grammatical marking of evidentiality and affect*, „Text” 9 (1), p. 93–124.
- Du Bois, John W., 2007: *The stance triangle*, în Englebretson, Robert (ed.), *Stancetaking in discourse: subjectivity, evaluation, interaction*, Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins, p. 139–182.
- Englebretson, Robert, 2007: *Stancetaking in discourse: An introduction*, în Englebretson, Robert (ed.), *Stancetaking in discourse: subjectivity, evaluation, interaction*, Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins, p. 1–25.
- Hunston, Susan, 2001: *Evaluation and the Planes of Discourse: Status and Value in Persuasive Texts*, în Hunston, Susan, Thompson, Geoff (eds.): *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*, Oxford, New York, Oxford University Press, p. 176–207.
- Hunston, Susan, Thompson, Geoff (eds.), 2001: *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*, Oxford, New York, Oxford University Press.
- Lemny, Ștefan, 1990: *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*, București, Editura Meridiane.
- Martin, J.R., White, P.R.R., 2005: *The Language of Evaluation: Appraisal in English*, Hampshire, New York, Palgrave Macmillan.
- Mioc, Damaschin, 1981: *Introducere*, în Stoica de Hațeg, Nicolae, 1981: *Cronica Banatului*. Studiu introductiv, ediție, glosar și indice de Damaschin Mioc, ediția a doua revizuită, Timișoara, Editura Facla.
- Neumann, Victor, 2006: *Tentația lui homo europaeus: geneza ideilor moderne în Europa Centrală și de Sud-Est*, ediția a treia, Iași, Editura Polirom.
- Păcurariu, Mircea, 1996: *Dicționarul teologilor români*, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Scheibman, Joanne, 2007: *Subjective and intersubjective uses of generalizations in English conversations*, în Englebretson, Robert (ed.), *Stancetaking in discourse: subjectivity, evaluation, interaction*, Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins, p. 111–138.
- Stoica de Hațeg, Nicolae, 1981: *Cronica Banatului*. Studiu introductiv, ediție, glosar și indice de Damaschin Mioc, ediția a doua revizuită, Timișoara, Editura Facla.

Thompson, Geoff, Hunston, Susan, 2001: *Evaluation: An Introduction*, în Hunston, Susan, Thompson, Geoff (eds.): *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*, Oxford, New York, Oxford University Press, p. 1–27.

ABSTRACT

This study aims to investigate the realization of authorial evaluation within a particular type of text, a Romanian chronicle written in the first half of the 19th century by the priest Nicolae Stoica. The theoretical framework is based on the definition of evaluation and on the four key parameters of evaluation identified by Thompson and Hunston (2001). The results show that all the parameters are represented in the text and that the use of this scheme allows a structured investigation of the various occurrences of evaluative fragments within the text analyzed. However, there are also instances of evaluation, as irony or humorous evaluation, for example, which can be explained only through a more refined analysis.

Keywords: evaluation, discourse, literature, chronicle, Nicolae Stoica.